

**OBRAZOVANJE U FUNKCIJI IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA TE PRIPREME
ZA ŽIVOT NA SLOBODI**

Ivica Luketić⁴⁹², doktorand kaznenopravnih znanosti na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

Apstrakt: *Obrazovanje zatvorenika ima svoju ulogu i u definiranju glavne svrha izvršavanja kazne zatvora, koja između ostaloga govori o osposobljavanju zatvorenika za život na slobodi u smislu što lakšeg funkcioniranja i uključivanja u život nakon izdržane kazne zatvora. Obrazovanje u penalnim institucijama je važno kako bi zatvorenici stjecali nova znanja i vještine, adekvatno i organizirano provodili vrijeme tijekom samog izdržavanja kazne a potom i u smislu kvalitetnijeg poslijepenalnog organiziranja života. Dobar zatvorski tretman bio bi u stalnom motiviranju i usmjeravanju zatvorenika za obrazovanjem, organiziranje i samo provođenje obrazovanja a sve u smislu reintegracije i doprinosa zajednici po izlasku zatvorenika na slobodu. U ovom radu autor otvara pitanje može li obrazovanje u penalnim institucijama rezultirati pozitivnim promjenama kod zatvorenika. U skladu sa tim, u radu se prikazuje stanje obrazovanja u Republici Hrvatskoj te pojedinim državama. Istraživački cilj ovog rada je pregledom i analizom dostupne literature utvrditi obrazovne mogućnosti te kapacitete pojedinih zemalja uz prikaz pojedinih istraživanja vezanih za obrazovanje zatvorenika, uz primjenu deskriptivne metode obrade podataka te meta analizu. Kao zaključak nameće se činjenica da su obrazovni programi u penalnim institucijama u principu manjkavi i nedostatni, posebice u manje razvijenim zemljama. Potrebno je težiti tome da se zatvorenici što više motiviraju za bilo koji oblik obrazovanja a s druge strane da se osiguraju adekvatni kapaciteti te financijski resursi za obrazovanjem u penalnim institucijama, a sve u cilju prilagodbe za tržište rada.*

Ključne riječi: *kazna zatvora, obrazovanje zatvorenika, penalne institucije, poslijepenalni prihvat*

Uvod

Obrazovanje, kao način stjecanja znanja, predstavlja značaj ne samo za pojedinca koji je uključen u taj proces, već možda i više za samu zajednicu, njegovo funkcioniranje i organizaciju života. Moderno doba utjecalo je na to da osnovno – formalno obrazovanje više nije dovoljno (bilo da govorimo o srednjoškolskom ili visokoškolskom), a sve je više aktualno cjeloživotno obrazovanje. Autor u radu govori o pedagoškoj andragogiji ili obrazovanju odraslih osoba. U samom radu navodi se i istražuju načini obrazovanja, odnosno općenito o vrstama izobrazbe unutar penalnih institucija, odnosno o specifičnom obliku obrazovanja unutar penalnih institucija, tzv. penološkoj andragogiji. Penološka andragogija je poddisciplina koja je usmjerena na preodgoj i resocijalizaciju osoba unutar kaznenih ustanova.⁴⁹³ Tako (McKenzie, 2012) navodi da obrazovanje u zatvorima treba biti dobro osmišljeno kako bi predstavljalo samu srž resocijalizacije, novu promjenu za život (Aronson,2013) te praksu (Coates, 2013).

⁴⁹² ivica.luketic@gmail.com, ivica.luketic@czd.pravosudje.hr

⁴⁹³ Penološka andragogija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. pristupljeno 17.05.2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47460>>.

Ovim se radom nastoji upozoriti na značaj obrazovanja zatvorenika prvenstveno u svrhu buduće socijalne reintegracije otpuštenih zatvorenika, te potaći upravne organizacije zatvorskog sustava odnosno nevladine organizacije - civilno društvo u osmišljavanju i organizaciji obrazovnih programa. Samim time svrha rada je doprinijeti znanstvenoj utemeljenosti i opravdanosti obrazovanja u penalnom sustavu, a naposljetku i kao rezultat u poslijepenalnoj zaštiti.

Kako je glavnina ovog rada usmjerena ka obrazovnim programima, u prvom dijelu autor daje povijesni pregled obrazovanja unutar penalnih institucija zatim pregled i analizu dostupne literature obrazovanja u penalnim institucijama pojedinih zemalja, a potom se konkretnije prikazuje obrazovanje unutar penalnog sustava Republike Hrvatske. Osnovni cilj rada je dati analizu postojećeg stanja obrazovanja sa smjernicama i zaključnim prijedlozima vezanim za daljnje unapređivanje sustava obrazovanja u penalnom sustavu, te pripremu zatvorenika za život na slobodi, odnosno poslijepenalni prihvata (Koller – Trbović, Milosavljević, 2005).

Obrazovanje unutar zatvorskog sustava kroz povijest

Kada se promatra povijest kazni zatvora, može se zamijetiti da je ranije svrha kazne bila u odmazdi, ili zastrašivanju počinitelja dakle, nije bilo govora o bilo kakvom rehabilitacijskom odnosno tretmanskome radu. Kažnjavanje je bilo usmjereno prvenstveno na smrtnu kaznu, odnosno na prisilni rad, dok su zatvorenici kaznu izdržavali skupno i u iznimno lošim i neadekvatnim uvjetima. Nakon određenih reformskih mjera prvenstveno u Engleskoj i Njemačkoj pod utjecajem kriminologa Huardoma, Wagnitoma, Fereyima dolazi do manjih reformi unutar života u zatvorima (Stevanović, 2012), prvenstveno na način da se odvajaju zatvorenici prema spolu. U Americi potom nastaje tzv. Čelijski sustav zatvora koji je osnovan u Pensilvaniji, gdje se napušta dosadašnji skupni način izdržavanja kazne i zatvorenici su smješćavani u samice, da bi pod utjecajem religijskih uvjerenja doživjeli preobrazbu. Sami začeci obrazovanja unutar zatvorskih uvjeta mogu se primijetiti već u Auburnskom sustavu. Obrazovanja je tada smatrano prvenstveno kroz čitanje vjerske literature i proučavanje Biblije. Već 1789. godine u zatvorima u SAD-u zatvorenike su svećenici učili čitanju i pisanju kako bi mogli čitati vjersku literaturu (Gehring, 1995). Tijekom 19. stoljeća Ferri i Garofalo spominju termin tretman zatvorenika, odnosno resocijalizaciju i to kao potrebu da se na specifičan način pomogne i osmisli postupanje sa zatvorenici (Bakić, 2001). Na ovo nastojanje, nadovezuju se i najaktivniji penolozi koji rehabilitacijski model vide kao pomoć zatvorenici u odnosu na same sebe a potom i na socijalnu sredinu u koju se po izdržanoj kazni zatvora vraćaju (Durham, A. M. 1994). Ukoliko se obrazovanje smatra kao jedna vrsta oruđa resocijalizacije, može se vidjeti da obrazovanje u zatvorskom sustavu ima višeznačnu funkciju: kompenzacijsku, koja zatvorenici nudi ostvarenje nerealiziranih obrazovnih potreba jer većina zatvorske populacije ima relativno nisko obrazovanje, adaptacijsku koja olakšava pojedincu prilagodbu na život u zatvoru, te naposljetku razvojnu, kojom se zatvoreniku osigurava da razvija svoje stvaralačke talente (Vučina, 2023).

Značajniji pravni izvori koji definiraju obrazovanje u penalnim sustavima

Kada se govori o pravnim izvorima na međunarodnoj razini, tada prvenstveno treba istaći Opću deklaraciju o ljudskim pravima odnosno Europska zatvorska pravila te Preporuke vijeća Europe o zatvorskom obrazovanju. Na nacionalnoj razini u Republici Hrvatskoj to je Zakon o izvršavanju kazne zatvora, koji u nekoliko odredbi koje će autor niže navesti definiraju obrazovanje unutar nacionalnog zatvorskog sustava. Već i sama Opća deklaracija o ljudskim pravima (NN12/09) ističe da svatko ima pravo na obrazovanje, koje bi trebalo biti besplatno i to prvenstveno na osnovnoj razini, a potom i na određenim temeljnim stupnjevima. Deklaracija posebno ističe da osnovno obrazovanje treba biti obvezno. Preporuke Vijeća Europe o zatvorskom obrazovanju⁴⁹⁴ su takve da se u prvom redu preporučuje ulaganje većih napora u obrazovni rad upravo s osobama koje su najviše prikraćene na

⁴⁹⁴ Kompendijum preporuka vijeća Europe koje se odnose na zatvorsku tematiku, Council of Europe <https://pjpeu.coe.int/documents/41781569/42171335/Kompendijum+preporuka+Vijeca+Evrope.pdf/c7ae1a60-ce51-4154-ad1d-dfd0f37f4ca8>

navedenom području, kako bi se s pomacima na obrazovnoj razini događali i oni na osobnoj, društvenoj, socijalnoj i građanskoj razini te povećala mogućnost zaposlenja posebice zatvorenika koji se teže snalaze po izlasku iz zatvora (onih s najnižim stupnjevima obrazovanja). Nadalje, navodi se da mlađa skupina zatvorenika značajno više vrednuje potrebe za obrazovanjem, osposobljavanjem i prekvalifikacijom unutar zatvorskih ustanova, stoga je na svim razinama osim srednjoškolske, potrebno besplatno obrazovanje, dakle na nižim razinama od srednjoškolskog obrazovanja. To je donekle opravdano, s obzirom da mlađim ispitanicima predstoji više vremena za obrazovanje i rad nakon izlaska iz kaznene ustanove. No, gledajući ukupnu zatvorsku populaciju potrebno je i kod njih uvoditi cjeloživotno obrazovanje kao dio aktivnog starenja. I stariji ispitanici donekle shvaćaju potrebu za obrazovanjem, osposobljavanjem i prekvalifikacijom unutar kazne zatvora. Ovakvo viđenje obrazovnih potreba zatvorenika trebalo bi biti jasna poruka s ciljem poboljšanja različitih odgojno-obrazovnih programa unutar hrvatskog kaznenog sustava. Programi obrazovanja, osposobljavanja i prekvalifikacije često ostaju samo na teorijskoj razini mogućnosti i njihovo je provođenje ograničeno sigurnosnim i materijalnim mogućnostima kaznenih ustanova. Volju ispitanika za sudjelovanjem u obrazovnim programima, pa i najmanju, trebalo bi iskoristiti kao faktor poboljšanja društva u cjelini.

Sukladno Europskim zatvorskim pravilima i preporukama Vijeća Europe (Babić, *et.al.*, 2006) navodi se za Republiku Hrvatsku da će svaki zatvor nastojati svim zatvorenicima omogućiti dostupnost što brojnijih obrazovnih programa koji su primjereni njihovim individualnim potrebama i željama. Poseban naglasak, kako je već gore navedeno bi se trebao staviti na mlade zatvorenike, nepismene zatvorenike te na one koji nemaju osnovnu ili strukovnu izobrazbu. Potrebno je voditi računa da pritom obrazovanje neće ni na koji način biti obezvrijeđeno u odnosu na rad zatvorenika te zatvorenici neće biti oštećeni bilo financijski ili na drugi način tijekom trajanja obrazovanja. Nadalje kao preporuka je navedeno da bi svako kazneno tijelo trebalo imati oformljenu knjižnicu sa dovoljnim brojem adekvatne i primjerene literature poglavito u svrhu obrazovanja zatvorenika, a gdje to neće biti moguće organizirati će se donošenje literature iz gradskih knjižnica. Samo obrazovanje će se provoditi u suradnji sa vanjskim obrazovnim institucijama. Sustavni obrazovni program, uključujući stjecanje vještina, kojem je cilj poboljšanje cjelokupnog stupnja obrazovanja zatvorenika kao i njihovih izgleda za vođenje odgovornog života bez počinjenja kaznenih djela ključni je dio programa izvršavanja kazne zatvora osuđenih zatvorenika. Obzirom na sve narečeno, posebno je bitno raditi na motivaciji zatvorenika za uključivanje u obrazovne procese.

Obrazovanje unutar zatvorskih sustava pojedinih zemalja

Hrvatska, ali i europska i svjetska iskustva pokazuju kako u zatvorskoj populaciji uglavnom prevladava nisko obrazovanje (Jukić, R. *et.al.* 2017). Obrazovanje koje je sastavni dio tretmana postoji u gotovo svim zemljama, bilo da je organizirano unutar samog zatvorskog sustava ili je organizirano izvan zatvorskog sustava. Načelno, zatvorenicima bi trebalo biti omogućeno školovanje identično kao i ostalima na slobodi, no ono je ipak ograničeno zavisno o stupnju sigurnosti pojedinih kaznenih tijela a i zavisno o stupnju razvijenosti i financijskim mogućnostima pojedine države.

U Francuskoj zatvorenici se uključuju u obrazovanje sukladno svojim interesima, a proces obrazovanja se provodi uglavnom posredstvom izvanzatvorskih organizacija (Stevanović, 2012). Svaka kaznena ustanova ima posebno određene učionice za provođenje osnovnoškolskog obrazovanja te program namijenjen nepismenima. Srednjoškolsko obrazovanje omogućuje se zatvorenicima samo pojedinih kaznenih tijela, ali uz selekciju same kaznionice, dok je visokoškolsko obrazovanje moguće online (Novak, 2017). U Italiji se posebnu pozornost poklanja se obrazovanju zatvorenika, koji počiva na dobrovoljnosti, a posebno se za određene kategorije potiče srednje i visoko obrazovanje. U Italiji se obrazuje za stjecanje stručnih vještina iz područja pružanja medicinske skrbi i psihološke pomoći. Zatvorenici uglavnom izdržavaju kaznu zatvora u lokalnim zatvorima, i u pravilu nije moguć premještaj u druge zatvore, no obrazovanje je jedan od razloga zbog kojih se zatvorenike može premještati iz jedne teritorijalne nadležnosti u drugu (Stevanović, 2012). Zatvorenicima je omogućeno osnovnoškolsko obrazovanje a stranim zatvorenicima učenje talijanskog jezika (Novak, 2017). U talijanskom zatvorskom sustavu dosta veliku pažnju pridaju obrazovanju a oni zatvorenici koji su aktivni u svom obrazovanju mogu biti zbog toga i ranije otpušteni sa izdržavanja kazne zatvora (obrazovanje kao nagrada).

U Njemačkoj je jako razvijeno obrazovanje unutar zatvorskog sustava a u isto je uključeno gotovo tri četvrtine zatvorenika (Hawley, *et.al.*2013) zatvorenicima se u sklopu tretmanskog rada omogućuje obrazovanje, a provode ga pedagozi- učitelji zaposleni u zatvorskom sustavu (Stevanović, 2012). U Njemačkoj je posebno razvijen praktični rad, te zatvorenici pod nadzorom stječu praktične vještine, a učitelji s njima prolaze kroz teoretska znanja.

U Engleskoj- provodi se opismenjavanje, strukovna izobrazba i posebno informatička izobrazba zatvorenika (kroz program Virtual Campus) koji omogućuje informacije s pojedinih web stranica koje zatvorenici mogu koristiti te pretraživati razne poslove i mogućnosti izvan kaznenih tijela, po izdržanoj kazni, a sve je individualizirano i utvrđeno posebnim programom koji donosi uprava kaznionice/zatvora (Novak, 2017).

U Španjolskoj se za sve zatvorenike predviđa obrazovanje nepismenih zatvorenika, mladih i stranaca, kroz programe opismenjavanja odraslih te učenje španjolskog jezika, gdje u španjolskom zatvorskom sustavu djeluju i škole za strane jezike u organizaciji i suradnji sa civilnim društvom (Novak,2017). U Švedskoj se u sklopu tretmanskog rada provodi obrazovanje i stručno osposobljavanje, slobodne aktivnosti, specijalizirani oblici individualnog i skupnog rada prema određenim specifičnim kategorijama zatvorenika (Stevanović, 2012). U Austriji najčešće se koristi tretman, i to: radni, obrazovni i profesionalno osposobljavanje, a u sklopu tretmana se organizira obrazovanje i stručno osposobljavanje zatvorenika u posebnim zatvorima (Stevanović,2012). Obrazovanjem zatvorenika pridaje se bitan značaj u procesu resocijalizacije. U Danskoj zatvorenici imaju mogućnost obrazovanja unutar zatvorskog sustava, gdje pojedine kaznionice/zatvori nude osim osnovnog obrazovanja i opismenjavanja i posebne programe za zatvorenike s disleksijom. Obrazovanje je besplatno ali u njega se mogu uključiti samo oni zatvorenici kojima je to služba tretmana odredila. U Danskoj zatvorenici strani državljanima imaju i mogućnost učenja danskog jezika (Eikeland, *et.al.*2009).

Obrazovanje u Republici Hrvatskoj između ostalog pridonosi ostvarenju same svrhe kazne, pa tako temeljem čl. 3. Zakona o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21), obrazovanje osim što predstavlja dio tretmana, u mnogome može pomoći zatvorenicima prilikom njihovog osposobljavanja za život na slobodi. Sukladno aktualnom Zakonu o izvršavanju kazne zatvora (NN 14/21) zatvorenicima koji nemaju osnovno obrazovanje, sukladno mogućnostima pojedinog kaznenog tijela se isto organizira, a također prema mogućnostima i srednjoškolsko obrazovanje, prekvalifikacija, razna osposobljavanja i usavršavanja zatvorenika. Sve ove vrste obrazovanja u Republici Hrvatskoj se mogu provoditi unutar samog zatvorskog sustava ali i izvan kaznionice ili zatvora. Za svakog zatvorenika, a sukladno pojedinačnom programu izvršavanja kazne zatvora određuje se pojedina razina obrazovanja, također, zatvorenicima se na njihov trošak može omogućiti i stjecanje kvalifikacije u visokom obrazovanju. Cjelokupne razine obrazovanja određuju se, naravno u skladu sa sigurnosnim uvjetima pojedinog kaznenog tijela. Zatvoreniku koji uredno izvršava obveze obrazovanja utvrđene pojedinačnim programom postupanja isplaćuje se naknada u visini od 25 % osnovice (20 % bruto osnovice za obračun plaća službenika i namještenika) pomnožene koeficijentom 1.

Prema ranijem Zakonu o izvršavanju kazne zatvora (NN 150/13) kaznionice odnosno zatvori su organizirali osnovno školovanje do dvadesetjedne godine života zatvorenika, ali samo za one koji nemaju završenu osnovnu školu, dok se opismenjavanje nepismenih zatvorenika organiziralo obvezno i neovisno o životnoj dobi pojedinog zatvorenika.

Istraživanja o učinkovitosti obrazovanja u penalnim ustanovama u Republici Hrvatskoj, te pojedinim državama

Ako promatramo učinkovitost kroz smanjenje recidivizma onda su značajnija istraživanja (Harer,1994, Steurer *et.al.*,2001, Mac Kenzie, 2006, Kling 2006, Hawley *et.al.*,2013) koja su pokazala da su zatvorenici koji su bili uključeni u bilo koji oblik obrazovanja u značajnije manjoj mjeri bili skloni kriminalnom povratu. Obrazovanje je pridonijelo lakšem zapošljavanju i asimilaciji u društvo, a bilo je usmjereno prvenstveno na razvoj socijalnih i komunikacijskih vještina. S druge strane, u američkim zatvorima je 1975. godine provedeno istraživanje nad 240 programa rehabilitacije koji su se provodili

u zatvorima, pokazalo je da stručno osposobljavanje kroz vođeno savjetovanje i psihoterapiju malo utječe na samu stopu recidivizma (Stevanović, 2012; Davis *et.al.*2013).

Istraživanje (Eikeland *et.al* 2009) pokazalo je da u nordijskim zemljama imaju uglavnom slabije razvijene obrazovne sustave te da se u isto češće uključuju oni sa kaznama u duljem trajanju u odnosu na one kojima je izrečena kazna u kraćem trajanju, obzirom da im uključivanje u obrazovne programe pomaže u samoj socijalizaciji unutar penalnih institucija. Kao najčešće razloge nesudjelovanja u obrazovanju zatvorenici navode nemotiviranost za učenjem i negativna iskustva sa obrazovanjem (Costelloe, *et.al.*, 2012).

Neka istraživanja u hrvatskom zatvorskom sustavu pokazuju sličnost u rezultatima ranije navedenih istraživanja. Prema istraživanju (A.Vukalović, 2020) svrha obrazovanja zatvorenika je smanjiti recidivizam i pomoći zatvorenicima da žive život u skladu sa pravilima i normama društva nakon izlaska iz zatvora. Autorica je u svom istraživanju ispitivala stavove i iskustva bivših zatvorenika sa obrazovanjem u zatvoru, a u skladu sa temeljnim istraživačkim pitanjem: „Što je zatvorenike motiviralo da se uključe u obrazovanju te kakvi su njihovi stavovi uopće o kvaliteti obrazovanje u penalnom sustavu Hrvatske“. Rezultati istraživanja pokazali su da su zatvorenici kroz obrazovanje na jedan način željeli skratiti i organizirati si vrijeme tijekom izdržavanja kazne zatvora, odnosno shvatili su da bi im to po izlasku na slobodu moglo pomoći. Također ispitanici su uglavnom navodili da nisu bili motivirani od strane kaznene ustanove te su očekivali da će obzirom na činjenicu da su uključeni u obrazovni proces imati određene pogodnosti. Nadalje, naveli su da bi trebali za školovanje biti više poticani od strane službenika tretmana. Dakle, iz navedenog istraživanja može se zaključiti da su se zatvorenici uključili u obrazovanje samo iz tzv. unutarnje motiviranosti kako bi na taj način smanjili frustraciju od boravka na izdržavanju kazne zatvora, bez da bi smatrali da bi im obrazovanje moglo pomoći prilikom poslijepenalnog prihvata i ubuduće za živo u zajednici.

Istraživanje Kranjčević (2013) koje je provela u Zatvoru u Osijeku vezano za odjel tretmana i obrazovanje, pokazalo je da ispitanici imaju pozitivne stavove o zatvorskom tretmanu te da ga smatraju nužnim i opravdanim za sam rad sa zatvorenicima. Pokazalo je i da su zatvorenici mlađe životne dobi spremniji i otvoreniji prema službenicima tretmana te ih smatraju pozitivnima u samom procesu izvršavanja kazne zatvora. U odnosu na mlađu i stariju zatvorsku populaciju, mlađi su spremniji govoriti o svojim potrebama za obrazovanjem, te se uključivati u obrazovanje. Također, s porastom stupnja obrazovanja, raste i svijest ispitanika o obrazovnim potrebama zatvorenika. Kada se promatraju stavovi zatvorenika onda zatvorenici mlađe životne dobi uviđaju da će im obrazovanje pomoći u daljnjem životu. Bitno je napomenuti da je i ovo istraživanje pokazalo koliko je važna uloga motiviranosti zatvorenika, odnosno potreba za što raznovrsnijim mogućnostima obrazovanja, jer uglavnom je utvrđeno da se u obrazovanje uključuju zatvorenici s već razvijenim navikama i obrazovaniji dok možda oni kojima je to najpotrebnije, bez ikakvog obrazovanja u isto ne budu uključeni.

Analizom navedenih istraživanja može se zamijetiti da strani, kao i domaći autori u svojim radovima definiraju i ističu potrebu tretmanskog rada sa zatvorenicima, no prvenstveno se radi o tome da zatvorenici trebaju biti usmjeravani (motivirani) od strane zatvorskog tretmana koji u zatvorima u Republici Hrvatskoj sukladno čl.27.⁴⁹⁵ provode socijalni pedagozi, socijalni radnici i psiholozi. Zatvorenici moraju prvenstveno biti motivirani, kako bi uopće bili uključeni u bilo koju vrstu i razinu izobrazbe.

Između ostaloga, autor je kroz analizu provedenih istraživanja, zaključio kako je obrazovanje unutar penalnog sustava opravdano, ne samo zbog toga što zatvorenici uključeni u obrazovanje rješavaju svoju dokolicu, već stoga što na organiziran i dobro ustrojen način sudjeluju u izobrazbi, koja se pokazala kroz dvojaku funkciju; zatvorenici za pohađanje izobrazbe mogu biti novčano nagrađeni (što može biti i jedan od motivacijskih ciljeva), a u smislu poslijepenalnog prihvata po izlasku na slobodu u svojim rukama imaju svjedodžbu ili drugi dokument kojim dokazuju da su bili uključeni u izobrazbu

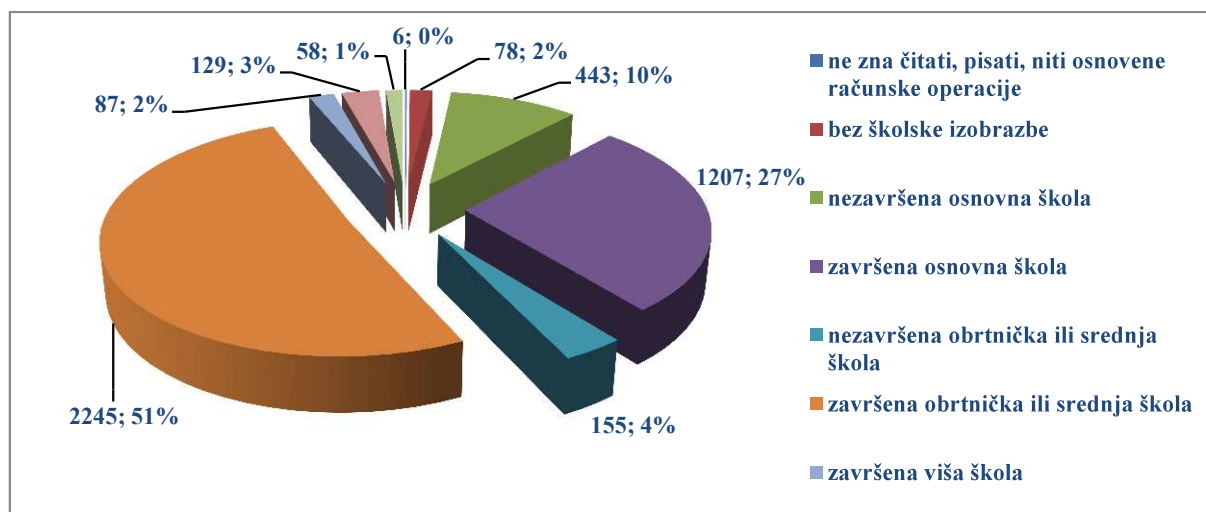
⁴⁹⁵ Zakon o izvršavanju kazne zatvora, NN 14/21.

odnosno da su istu uspješno i okončali. Nadalje, može se zaključiti da one kaznionice i zatvori, koji su u tzv. „bogatijim“ zemljama imaju više mogućnosti koje mogu pružiti svojim zatvorenicima u pogledu obrazovanja, te su stoga manje mogućnosti da se desi recidiv. Samim time stječu se uvjeti da se zatvorenci po izlasku na slobodu zapošljavaju, što može biti i pretpostavka da se neće vratiti natrag u penalni sustav pojedine zemlje. Također iz istraživanja, može se vidjeti da je mlađa zatvorska populacija sklonija uključivanju u izobrazbu tijekom izvršavanja kazne zatvora, te da uglavnom imaju pozitivne stavove o samom zatvorskom tretmanu.

Statistički podaci obrazovanja zatvorenika u Hrvatskoj

Kada se promatraju statistički podaci vezano za obrazovanje zatvorenika u Republici Hrvatskoj relevantni su podaci iz Izvješća Ministarstva pravosuđa i uprave o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda. Tijekom 2020. godine u različite obrazovne programe upisano je bilo svega 300 zatvorenika i maloljetnika. Iste godine 129 zatvorenika i maloljetnika završilo je obrazovne programe, dok je 31 zatvorenik i maloljetnik prekinuo upisani program obrazovanja. Nadalje, tijekom 2021. godine vidljivo je smanjenje uključivanja u obrazovanje te je u različite obrazovne programe upisano svega 219 zatvorenika i maloljetnika. Tijekom godine 140 zatvorenika i maloljetnika završilo je obrazovne programe, dok je 19 zatvorenika i maloljetnika prekinulo upisani program obrazovanja.

Iz navedenih podataka može se zaključiti da je u Republici Hrvatskoj uglavnom iznimno mali broj zatvorenika uključen u jedan od programa obrazovanja ili osposobljavanja. Izbor osposobljavanja za osnovne poslove i srednjoškolsko obrazovanje za zanimanja ograničen je brojem verificiranih programa i mogućnostima kaznionice, zatvora, odnosno odgojnog zavoda. Najčešće se radi o osposobljavanju za osnovne poslove u kojem je naglasak na praktičnom dijelu nastave poslovi pečenjara, priprematelja jednostavnih jela, bureka i pizza, jednostavni poslovi u zanimanju kuhar, jednostavni poslovi u zanimanju konobar, parketara, drvoprerađivača-stolara, drvoprerađivača-bačvara, uzgojitelja svinja i goveda, voćara – vinogradara, ratara – povrtlara, montera metalnih konstrukcija, operatera na računalu, rukovatelja viličarom, soboslikara – ličioaca i zavarivanja, pomoćnog zidara, montera strojeva i konstrukcija i traktorista).⁴⁹⁶

Slika 1. Struktura zatvorenika i maloljetnika obzirom na stupanj naobrazbe tijekom 2020⁴⁹⁷

⁴⁹⁶ Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2015. godinu <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/2016/14%20sjednica%2014%20Vlade//14%20-%209.pdf> pristupljeno 13.travnja 2023.

⁴⁹⁷ Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2020.godinu <https://mpu.gov.hr/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-26215/26215> (11.svibnja 2023)

Slika 1 prikazuje obrazovnu strukturu zatvorenika, iz koje se može zaključiti da je više od polovine zatvorenika u zatvorskom sustavu Republike Hrvatske sa završenom srednjom školom. Dok je (27 %) zatvorenika bilo samo sa završenom osnovnom školom. Zabrinjavajući podatak je da (6%) zatvorenika ne zna čitati niti pisati niti poznaje osnovne računske operacije, odnosno da su bez školske izobrazbe.

Umjesto zaključka

Istraživanje u ovom radu provedeno je na analizi dostupnih pojedinih istraživanja vezano za obrazovanje unutar zatvorskih sustava pojedinih zemalja. Može se zaključiti da je obrazovanje jedan od bitnijih dijelova tretmana zatvorenika, prvenstveno u smislu poslijepenalne prihvata. Autor zaključuje i napominje, analizirajući sustav izvršenja kazni u Republici Hrvatskoj da se nedovoljno pridaje značaju obrazovanju zatvorenika. Prvenstveno je obrazovanje u domeni upravitelja pojedinih kaznenih tijela, i spretnosti i sposobnosti istih da obrazovanje organiziraju (bilo u vidu osnovnog ili višeg, odnosno tečajeva i sl.). Preporuka je da se na razini Republike Hrvatske oformi jedan odjel u sklopu Centra za izobrazbu, koji bi se sveobuhvatno bavio obrazovanjem zatvorenika, i na taj način radio na uravnoteženosti u izobrazbi kod svih zatvorenika i kod svih kaznenih tijela. Nadalje, potrebno je raditi na daljnjim istraživanjem izobrazbe prvenstveno uspoređujući efikasnost onih zatvorenika koji su tijekom izdržavanja kazne zatvora bili uključeni u izobrazbu u korelaciji sa onima koji nisu bili uključeni u samu izobrazbu unutar zatvorskog sustava, a sve u pogledu recidivizma. Uvođenjem probacijskog sustava u Republici Hrvatskoj otvorene su i dodatne mogućnosti nadzora izobrazbe zatvorenika pri nadziranim uvjetnim otpustima ili kod uključivanja zatvorenika u elektronički nadzor.

Literatura:

- Aronson, E. (2013). *A second chance through Princeton's Prison Teaching Initiative*. The Trustees of Princeton University. New Jersey: Princeton.
- Bakić, D. (2001) Prikaz nekih modela institucionalnog tretmana počinitelja kaznenih djela. *Ljetopis socijalnog rada*, 8(1), str. 2 prema Bačić, F. (1986) *Krivično pravo*. Opći dio. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilište u Zagrebu.
- Coates, D. S. (2013). *Unlocking Potential. A review of education in prison*. Ministry of Justice. Retrieved from www.gov.uk/moj. (pristupljeno 11.travnja 2023).
- Costelloe, A., Langelid, T., & Wilson, A. (2012). *Survey on prison education and training in Europe*. Final report. Birmingham: GHK Consulting. Preuzeto sa: <https://www.epea.org/wp-content/uploads/Hawley-Jo-et-al-for-EU-Prison-Educationand-Training-in-Europe-Survey-2012.pdf> (pristupljeno 19.travnja 2023).
- Davis, L. M., Bozick, R., Steele, J. L., Saunders, J., & Miles, J. N. (2013). *Evaluating the effectiveness of correctional education: A meta-analysis of programs that provide education to incarcerated adults*. Rand Corporation. Preuzeto sa: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR266.html (pristupljeno 14.travnja 2023).
- Durham, A. M. (1994) *Crisis and Reform: Current Issues in American Punishment*. Boston: Little,Brown and Company, str. 26.
- Eikland, O. J., Manger, T. ; Asbjornsen, A. (2009) *Prisoners educational backgrounds, preferences and motivation: Education in Nordic prisons* <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:702625/FULLTEXT01.pdf> (pristupljeno 10.svibnja 2023.).
- Gehring, T. (1995). *Characteristics of correctional instruction, 1789-1875*. *Journal of Correctional Education*, 46, 52-59.
- Hawley, J., Murphy, I., Souto-Otero, M. (2013) *Prison Education and Training in Europe- Current State of play and Challenges*. <https://www.voced.edu.au/content/ngv%3A56865> (pristupljeno 05.svibnja 2023).
- Izvjješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2015. godinu <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/2016/14%20sjednica%2014%20Vlade//14%20-%209.pdf> (pristupljeno 13.travnja 2023).
- Izvjješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2020.godinu <https://mpu.gov.hr/izvjescje-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda-26215/26215> (pristupljeno 11.svibnja 2023).
- Jukić, R., i Sabljo, M. (2017). *Penološka andragogija- zatvorski tretman i mogućnosti resocijalizacije zatvorenika*. *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva*, 21(1-2 (36)), 27-36.

- Kling, J.R. (2006) Incarceration Length, Employment, and Earnings, AMERICAN ECONOMIC REVIEW VOL. 96, NO. 3, JUNE 2006 <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.96.3.863> (pristupljeno 01.svibnja 2023).
- Koller-Trbović, N., i Mirosavljević, A. (2005). Posttretman-pomoć nakon institucije ili što nakon tretmana. Kriminologija i socijalna integracija, 13(2), 99-109.
- Kompendijum preporuka vijeća Europe koje se odnose na zatvorsku tematiku, Council of Europe <https://pjpceu.coe.int/documents/41781569/42171335/Kompendijum+preporuka+Vijeca+Evrope.pdf/c7ae1a60-ee51-4154-ad1d-dfd0f37f4ca8> (pristupljeno 12.travnja 2023).
- Kranjčević, V. (2014) Odgojno-obrazovni rad s odraslim osobama u penalnim ustanovama, diplomski rad, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
- MacKenzie, D. L. (2012). The Effectiveness of Corrections-Based Work and Academic and Vocational Education Programs. In: Petersilia, J. & Reitz, K. R. (Eds). The Oxford Handbook of Sentencing and Corrections. Retrieved from http://www.reentryeducationnetwork.org/uploads/1/2/5/3/12534585/the_effectiveness_petersilia.pdf. (pristupljeno 11.travnja 2023).
- Steurer, S., Smith, L. Tracy, A. (2001) Three-state recidivism study, report by US Correctional Education Association for the US Department of Education, Landham <https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERIC-ED465886/pdf/ERIC-ED465886.pdf> (pristupljeno 01. svibnja 2023).
- Stevanović, Z. (2012) Zatvorski sistemi u svetu, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- Novak, T. (2017) Usporedni prikaz općih metoda tretmana zatvorenika u zemljama Europske unije, diplomski rad, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Sveučilišta u Zagrebu.
- Penološka andragogija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47460>>. pristupljeno 17.05.2023.
- Vučina (2023) Pravni okvir rehabilitacijskog modela izvršavanja kazne zatvora (Diplomski rad) Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet.
- Vukalović, A. (2020) Obrazovanje u zatvoru- iskustva bivših zatvorenika, diplomski rad, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju.
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora, Narodne novine 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13, 98/19.
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora, Narodne novine 14/21.

EDUCATION IN THE FUNCTION OF INPRISONMENT AND PREPARATION FOR A LIFE AFTER RELEASE

Ivica Luketić⁴⁹⁸, PhD in Criminal Law at the Faculty of Law, University of Zagreb

Abstract: *The education of prisoners has its role in defining the main purpose of imprisonment, which, among other things is training prisoners for life after the release. Education in penal institutions is important in order for prisoners to acquire new knowledge and skills, to spend their time in an adequate and organized manner during the actual imprisonment, and also in terms of a better post-penal life organization. A good prison treatment implies constant motivation and guidance of the prisoners towards education, organizing and conducting education itself, and all in terms of reintegration and contribution to the community after the prisoner's release. In this paper, the author sets the question whether education in penal institutions can result in positive changes in prisoners. Accordingly, the paper presents the state of education of prisoners in the Republic of Croatia and other countries. The research goal of this paper is to determine the educational opportunities and capacities of individual countries by reviewing and analyzing the available literature, with the presentation of individual research related to the education of prisoners, with the application of a descriptive data processing method and meta analysis. As a conclusion, the fact that educational programs in penal institutions are basically deficient and insufficient, especially in less developed countries, emerges. It is necessary to strive to motivate prisoners as much as possible for any form of education and, on the other hand, to ensure adequate capacities and financial resources for education in penal institutions, all with the aim of adapting to the labor market.*

Keywords: *prison sentence, education of prisoners, penal institutions, post-penal resettlement*

⁴⁹⁸ ivica.luketic@gmail.com, ivica.luketic@czd.pravosudje.hr